

ГЕРАСИМ ЗЕЛИЋ (рођен 1752 у Жегару; умро 1828 у Будиму) архимандрит и епископски викар;

Герасим Зелић (Жегар, 11. јун 1752. године – Будим, 26. март 1828. године) био је архимандрит и епископски викар, а као монах био је сабрат манастира Крупе.

Као викар замјењивао је епископа у Боки которској (1796–1811). Много је путовао по цијелој Европи – нешто од своје воље, а нешто као млетачки емигрант. Живо је бранио православље од унијаћења, борећи се против унијатских планова аустријске владе и епископа Венедикта Краљевића. Зато је и био прогнан и затворен у Будиму, гдје се и упокојио.

Путовања је започео 1782. године одласком на Крф, гдје је учио да живопише иконе. Након тога је кренуо у Миргород, у Нову Србију. Учење живописања наставио је у Кијеву, а затим дошао у Цариград, гдје га је 1785. године јерусалимски патријарх произвео у архимандрита. Пошто је неко вријеме провео поново у Крупи, крајем 1786. године кренуо је у Русију преко Пољске.

Аутобиографија архимандрита Зелића објављена је у Будиму 1823. године под називом – *Житије сирјеч Рожденије, Воспитаније, Странствованија и различита по свијету и отачеству прикљученија и страдања Герасима Зелића Архимандрита Свето-Успонске обитељи Крупе у Далмацији*. Српска књижевна задруга је, такође, објавила његову аутобиографију под називом *Житије мене Герасима Зелића, архимандрита, бившега генерала-викарија восточног благочестија у Далмацији и по том викарија у Боки Которској, свега од љ. 1796. до конца љ. 1811.*

О томе колико је тешка била борба за очување православља коју је водио архимандрит Герасим, може се наслутити из сљедећег текста –

Французи су укинули све феудалне и конфесионалне привилегије, а грађане изједначили пред законом. Вјерска слобода коначно је дошла и у Далмацију. Православни Срби су под новим господаром одмах затражили да им се дозволи организовање епархије и постављење епископа. Већ 1808. одржана је у цркви св. Илије у Задру црквено-народна скупштина којој је предсједавао Дандоло, генерални гувернер Далмације. Од четрдесет учесника скупштине само је седамнаест било свештених лица, а двадесет три су били свјетовњаци. Скупштина је донијела одлуке о оснивању епархије и богословије, о устројству парохија, манастира и др. Скупштинске закључке, које је Дандоло топло препоручио, носила је у Париз делегација на челу са Герасимом Зелићем. Цар је одобрио одлуке задарске скупштине и 1809. донио одлуку о оснивању самоуправне српске епархије у Далмацији са сједиштем у Шибенику. Још прије повратка ове делегације у Далмацију цар је 1810. на приједлог Дандола именовao за далматинског епископа Венедикта Краљевића, из Босне добјеглог епископа грчке народности, а за његовог викара у Боки Которској архимандрита Герасима Зелића.

Зелић је у Боки дочекан свечано, али како је и тамо, затекавши несређено стање црквеног живота, показао сувише строгости у своме раду, изазвао је добар дио свештенства против себе. Ни његови односи са епископом Венедиктом Краљевићем нису дуго остали добри. Кад је Зелић без епископске дозволе осветио цркву у Котору, дошло је између њих двојице до сукоба. Неслога са свештенством и са епископом побудиле су Зелића да даде оставку и повуче се 1811. у свој манастир Крупу, одакле је и даље водио борбу против Краљевића.

Француска управа Далмацијом није дуго трајала. Већ 1813. потпала је Далмација опет под Аустрију. Венедикт Краљевић је знао да Зелића у Бечу сматрају својим човјеком и да ће се више вјеровати Зелићу него ли њему кога су за далматинског епископа довели Французи. Зато је на све начине настојао да се додвори аустријским властима. Зелић је то такође чинио. Кад су из Беча о томе консултовали митрополита Стратимировића, предложио је он да се оба супарника уклоне: епископа Краљевића да пензионису, а Зелића да врате у његов манастир, јер, „ни један ни други за оно способни нијесу”. Међутим, у Бечу су осјетили да је Краљевић мек и да би могао послужити унионистичким циљевима које је аустријска држава помагала. Зато су аустријске власти учиниле директан и јак притисак на Краљевића. Иницијативу као да је имао сам цар, који је послѣ неколико сусрета са Краљевићем позвао га с јесени 1818. у Беч, гдје је остао све до прољећа 1819. Православни Шибенчани су упозоравали и преклињали Краљевића пред одлазак у Беч да се чува да га не наведу на унију, а он их је увјеравао да немају чега да се боје, јер он бајаги иде у Беч да помоћу митрополита Стратимировића исходи

од цара наставнике за богословију.

У Бечу је доиста било договора о отварању богословије, али унијатске а не православне. И тек што се Краљевић вратио с прољећа 1819. у Далмацију, стигоше за њим четири унијатска учитеља из Галиције. Народ се узбунио, народни представници су изразили Краљевићу своје негодовање и саопштили му да га због тога што се поунијатио не признају више за свог епископа, поднијели су жалбу гувернеру Томашићу у Задру, а напосљетку и митрополиту Стефану Стратимировићу, а овај цару. Све је било узалуд. У Бечу се сматрало да је штета напустити један добро започети рад на постизању уније. Зелић је 1820. позван у Беч да не би квариио планове у Далмацији, коју више никад није видио. Из Беча је спроведен у Будим, гдје је био конфиниран све до смрти (1828).

Овај далматински проблем ријешио је сам народ. На Духове, 10. маја 1821, завјереници су пуцали на Краљевићеве кочије, мислећи да се у њима возио он, а у њима је био и погинуо унијатски учитељ каноник Ступници. Послије мјесец дана ранама је подлегао и градски заповједник. Интересантно је да је један од тројице атентатора био римокатолик. Сад су и Краљевић и његови бечки протектори видјели да са Далматинцима нема шале. Краљевић је најприје побјегао у Задар, а отуда у Италију, одакле се више никада није вратио. Пензионисан је 1828. Умро је тек 1862. у 97. години живота. У свом тестаменту је тврдио да никада није изневјерио учење своје православне цркве, па је у то увјеравао и своје православне савременике, који су га сретали у Венецији као пензионера.

Герасим Зелић је у тузи и чежњи за Далмацијом довршавао своје дане у Будиму. Прије смрти је од новца који је уштедио основао два фонда, двије задужбине. Прву је основао 1825. са циљем да се из ње узимају средства за школовање свештеничких кандидата из Далмације у гимназији и богословији карловачкој, па да се затим у „мило моје отечество Далмацију поврате и сонародником мојијем, за којих сердце и душа моја дан и ношч бди, богочитајем стада Христова пастири постану.“ Другу задужбину је основао за српске „нормалне школе у Далмацији.“ Четрдесет година послије Зелићеве смрти пренио је његове кости захвални му питомац епископ бококторски [Герасим Петрановић](#) у манастир Крупу, коју је Зелић много задужио својим радом и богатим поклонима које је донио из Русије. Он је заиста био велики љубитељ свога „отечества и национа.“

Др Душан Љ. Кашић